

TÜRKLER NATO'DAN UZAKLAŞIYOR

Ebru Ş. Canan-Sokullu* ve Burcu Ertunç*

Yönetici Özeti

Bu araştırma notunda Türk kamuoyunun Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ittifakına karşı genel tutumu, siyasal eğilimlerin (parti tercihlerinin) bu tutumdaki etkisi ve Türk kamuoyunun NATO'ya hangi koşullarda askerî güç desteği vermeyi kabul ettiği incelenmektedir. 2004-2010 yılları arasında yürütülen Transatlantik Eğilimler Araştırmaları'na (TEA) katılan Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler ile ABD ve Türkiye'de NATO ile ilgili kamuoyu desteği ve silahlı kuvvet kullanımı söz konusu olduğunda, bir NATO müttefikini savunmanın kamuoyunda ne derece meşru kabul edildiğine dair çarpıcı sayılabilecek sonuçlar gözlenmektedir.

Yıllara ve ülkelere göre bakıldığında Türkiye'de NATO'nun ülke güvenliği için 'gerekli' olduğu görüşü giderek zayıflarken (2004'te yüzde 67 olan 'gereklidir' görüşü 2010'da yüzde 41'e düşmüştür), diğer ülke halkları arasında NATO'nun gerekliliğini en fazla sorgulayanların Türkler olduğu görülmektedir.

2004-2010 yılları arasında NATO'nun gerekli olmadığı fikrini benimseyenlerin siyasal görüşleri incelenmiş ve iç politikada hâkim olan NATO söylemleri ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre MHP seçmenlerinin en 'şiddetli' NATO-karşıtı grup oldukları görülmektedir. AKP'liler NATO konusunda nispeten daha 'ılımlı' fakat giderek NATO'dan uzaklaşmaktadır. CHP seçmenlerinin ise önceki yıllardaki rastgele tutumlarının son yıllarda netleştiği ve MHP'lilerden sonra en yüksek ikinci NATO-karşıtı grup oldukları görülmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre, diğer toplumlarla kıyaslandığında, petrol tedariki amacıyla askerî güç kullanımını en çok önemseyenler (yüzde 77) Türkler'dir. Öte yandan bir başka ülkede ortaya çıkan iç çatışmayı durdurmak için ulusal askeri güçlerinin kullanılmasını en çok ikinci isteyenlerin (yüzde 85) yine Türkler olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak konu bir başka NATO üyesi ülkeyi müdafaaya geldiğinde Türkler askerî destekte en isteksiz tutumu sergileyenlerdir (yüzde 69). Bu bulgular ışığında düşünüldüğünde kimilerine göre iç çatışmayı durdurmak amacıyla, kimilerine göre ise arka planında daha ziyade petrol rezervleri ve tedarikini hedef alan bir savaş haline dönüşen Libya konusunda Türk kamuoyunda Türkiye'nin tek başına (müttefikleri olmaksızın) müdahale etmesine büyük bir destek verilmesi beklenebilir.

Türkler için NATO 'artık gerekli değil'

Transatlantik Eğilimler Araştırmaları'nın¹ ilk yürütülmeye başlandığı 2002 yılından bu yana değişmeyen konu başlıklarından birisi olan NATO'nun uluslararası güvenliği korumadaki rolü ve gerekliliği², 'Bazi

*Yrd. Doç. Dr. Ebru Ş. Canan-Sokullu, Bahçeşehir Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi, ebru.canan@bahcesehir.edu.tr

**Burcu Ertunç, Betam Toplumsal Araştırmalar Birimi, Araştırma Görevlisi, burcu.ertunc@bahcesehir.edu.tr

¹ 2002 yılından bu yana yürütülen Transatlantik Eğilimler Araştırması (TEA) kapsamına Türkiye ilk defa 2004 yılında dahil edilmiştir. 2004 ve 2005'te Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz, İngiltere, Polonya, Slovakya, Türkiye ve ABD'yi kapsayan araştırmaya, 2006'dan itibaren Bulgaristan ve Romanya da dahil edilmiştir. Türkiye çalışmalarında örneklem büyüklükleri: N₂₀₀₄: 1006; N₂₀₀₅: 1021; N₂₀₀₆: 1005; N₂₀₀₇:1000; N₂₀₀₈: 1000; N₂₀₀₉: 1002; N₂₀₁₀: 1003. Araştırmanın yöntemi ile tüm yıllara ve ülkelere ait temel veriler hakkında daha detaylı bilgilere www.transatlantictrends.org adresinden ulaşılabilir.

² NATO, 1949'da 12 üyeli bir ortak güvenlik örgütü olarak kurulduktan üç yıl sonra (1952) Türkiye NATO'ya katıldı. Üye ülkeler teşkilatın savunma kapasitelerini geliştirmek ve korumak, birbirlerinin toprak bütünlüklerini korumak ve güvenliklerine yönelik bir tehdit ortaya çıktığında birbirlerini savunmak konularında taahhüt verdi. Soğuk Savaş süresince ortak tehdit olan SSCB'nin komünist yayılmacılığı, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ortadan kalkarken konu, coğrafya, aktör bağlamında uluslararası topluma

insanlar NATO'nun ülkemizin güvenliği için hala gerekli olduğunu söylemektedir. Bazıları ise NATO'nun ülkemizin güvenliği için artık gerekli olmadığını söylemektedir. Sizin görüşünüz bu görüşlerden hangisine daha yakındır?" sorusu ile ölçülmektedir.³ Bu soru temel alınarak, bu çalışma Türk kamuoyunda mevcut olan NATO algısını yıllara göre ve diğer ülkelerle kıyaslamalı olarak incelemekte ve NATO müttefiklerini korumak amacıyla silahlı kuvvet kullanımının meşruiyetini ise "Şimdi size Türkiye'nin ne zaman askeri güç kullanması gerektiği ile ilgili bazı sorular soracağım. Okuyacağım her bir neden için Türk askeri güçlerinin kullanılmasını onaylayıp onaylamadığınızı söyler misiniz? a) Yakın bir terörist saldırısını engellemek için b) Savaş kurbanlarına yiyecek ve tıbbi malzeme yardımı sağlamak için c) Bir iç savaşta çatışmaları durdurmak için d) Petrol tedarikini emniyete almak için e) Bir iç savaştan sonra barış gücüne asker desteği sağlamak için f) İnsan haklarını ihlal eden bir hükümeti devirmek için g) Nükleer silahların yayılmasını engellemek için h) Saldırıya uğramış bir NATO müttefikini savunmak için" sorusuna verilen cevaplar ile ölçülmektedir.

TEA'nın 2004-2010 yılları arasında sorduğu NATO'nun hala gerekli olup olmadığına dair verilen cevapların yıllara ve ülkelere göre dağılımları kıyaslandığında NATO üyesi diğer ülkelerde, NATO'nun gerekliliğine verilen destek son yıllarda dalgalı bir seyir izlerken Türkiye'de giderek azalmış ve Türkiye ile diğer üyelerin arası belirgin ölçüde artmıştır. Araştırmaya katılan NATO ülkeleri arasında NATO'ya en düşük desteği Türkler vermektedir (Tablo 1). 2004 ve 2005 yıllarında Türklerin NATO'ya verdiği destek ortalama desteğe çok yakinken (2004: TEA ortalaması = yüzde 68, Türkiye = yüzde 67; 2005: TEA ortalaması = yüzde 64, Türkiye = yüzde 62), daha sonraki yıllarda NATO desteği, diğer müttefiklerdekine kıyasla Türk giderek azalmış ve 2010'da yüzde 41'e kadar gerilemiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Transatlantik Kamoyunun NATO'nun Gerekliliği'ne Verdiği Destek (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ABD	69	70	68	67	65	69	72
Fransa	63	63	62	60	64	60	64
İtalya	66	55	56	58	57	63	59
Hollanda	75	72	70	71	73	79	74
Portekiz	79	73	64	68	67	73	69
İngiltere	76	73	68	71	73	75	70
Türkiye	67	62	56	51	54	49	41
Almanya	72	63	58	57	63	65	57
İspanya	62	55	52	52	63	63	60
Polonya	61	57	56	54	61	58	58
Slovakya	56	66	56	59	64	65	75
Bulgaristan	-	-	73	75	69	65	72
Romanya	-	-	80	80	75	76	79
Toplam	68	64	63	63	65	66	66

Soru: (2004-2010) Bazı insanlar NATO'nun ülkemizin güvenliği için hala gerekli olduğunu söylemektedir. Bazıları ise NATO'nun ülkemizin güvenliği için artık gerekli olmadığını söylemektedir. Sizin görüşünüz bu görüşlerden hangisine daha yakındır? (a) Hala gerekli (b) Artık gerekli değil.

Not: Tabloda 'hala gerekli' cevapları verilmektedir. 'Bilmiyorum' ya da 'fikrim yok' cevapları analize katılmamıştır.

NATO karşıtlığında muhalefet önde gidiyor

Dış politika yapıcılar tarafından özellikle son yıllarda sıklıkla vurgulanan husus, Türkiye'nin Batılı müttefiklerinin yanı sıra diğer bölgelerdeki – özellikle Ortadoğu – komşularıyla da diyalog kurarak işbirliği düzeyini arttırmasının önemidir. NATO'nun sadık üyesi olan Türkiye'nin transatlantik müttefiklerle ilişkilerinin son zamanlarda gerginleştiği ve bunun Batı-merkezcilikten Doğu-merkezciliğe doğru bir 'eksen kayması' çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Eleştirel görüşlere göre Türkiye'nin eksenini Batı'dan uzaklaşma yönünde kayarken, resmî söylemlere göre "Türkiye, ittifakı

ve dolayısıyla NATO'ya yönelik tehdit algısında da önemli bir dönüşüm yaşandı. Bu çerçevede NATO kendisine yeni hedefler ve görev alanları belirledi.

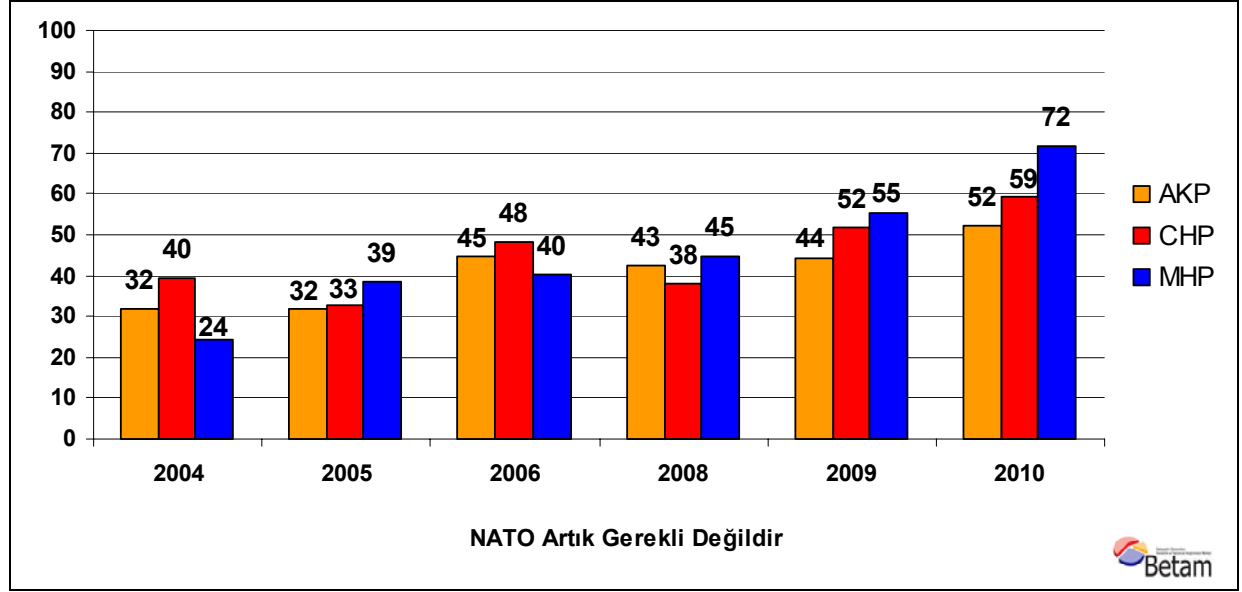
³ Görüşülen kişinin NATO'nun ne olduğunu sorması durumunda "NATO Birliği Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve birçok Avrupa ülkesinin katılımı ile kurulmuş bir ittifaktır" şeklinde açıklama getirilmiştir.

kendisinin de ayrılmaz bir parçası olduğu Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğinin dayanağı olarak görmektedir".⁴

TEA bulgularına göre, Türk dış politikasının en önemli sacayaklarından biri kabul edilen NATO ittifakına dair kamuoyunda mevcut olan ve giderek daha da netleşen NATO-karşıtı tutum son zamanlarda siyasal tercihlerine göre polarize olmuş Türk toplumunda sıklıkla dile getirilen 'eksen kayması' tartışmaları çerçevesinde değerlendirilebilir mi?

TEA, siyasal söylemin kamuoyu üzerindeki etkisini doğrudan ölçen bir gösterge içermediğinden dolayı, siyasal parti tercihlerinin kamuoyunda hakim olan dış politika tutumları üzerindeki etkisini anlamak için 2004-2010 yılları arasında bireylerin parti tercihleri ile NATO'yu ne kadar gerekli gördükleri arasındaki ilişki incelendiğinde MHP seçmenlerinin en şiddetli, AKP'lilerin ılımlı fakat giderek artan, CHP seçmenlerinin ise daha istikrarlı NATO-karşıtı olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Siyasal Eğilim* ile NATO-Karşıtlığı Arasındaki İlişki (2004-2010) (%)**

Soru* : Bu pazar günü bir Milletvekili Genel Seçimi olması durumunda hangi partiye oy vermeyi düşünürdünüz?

Soru**: Bazı insanlar NATO'nun ülkemizin güvenliği için hala gerekli olduğunu söylemektedir. Bazıları ise NATO'nun ülkemizin güvenliği için artık gerekli olmadığını söylemektedir. Sizin görüşünüz bu görüşlerden hangisine daha yakındır?

Not 1. Grafikte sadece NATO 'artık gerekli değil' görüşü bildirenler analiz edilmiştir.

Not 2. TEA'nın 2007 yılına ait verisinde siyasal parti tercihleri sorusuna girilen veriler de eksikler olduğundan ötürü o yıla ait sonuçlar analize dahil edilmemiştir.

MHP'liler 2004 yılında diğer iki partiye kıyasla NATO'nun gerekli olmadığını daha az desteklerken (yüzde 24), 2010'a geldiğimizde bu oran yaklaşık 3 kat artarak yüzde 72'ye yükselmiştir. MHP'ye oy vereceğini söyleyen kişiler arasında NATO ile ilgili görüşler istikrarlı bir şekilde olumsuz yönde değişim göstermiştir. İlk büyük değişim 2005 yılında gözlenmiştir (NATO gerekli değildir diyen MHP'lilerin oranı 15 puan artmıştır). İkinci büyük sıçrama 17 puanla 2010'da gerçekleşmiştir.

Araştırma, CHP'lilerin NATO ile ilgili tutumlarında 2004-2008 arasında dalgalanmalar olduğunu ortaya koymaktadır. 28-29 Haziran 2004 yılında gerçekleşen NATO İstanbul Zirvesi'nin hemen öncesinde ortaya çıkan sonuç, CHP'lilerin NATO'yu yüzde 40 oranında desteklediğidir. 2005-2008 yılları arasında NATO'ya karşı görüş bildirme oranları dalgalı bir seyir izledikten sonra son iki yılda hızla artarak yüzde 59 tırmanmıştır (Şekil 1).

⁴ Dışişleri Bakanlığı'nın NATO ile ilgili açıklamaları için bkz. http://www.mfa.gov.tr/ii_turkiye_nin-guncel-NATO-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa

NATO karşıtı tutumun yıllar içinde arttığı diğer bir seçmen grubu AKP'lilerdir. Fakat MHP'de gözlenen radikal yükselişlere ve son iki yılda CHP'lilere kıyasla, AKP'lilerin daha düşük bir oranda NATO-karşıtı oldukları fakat 2004'ten (yüzde 32) 2010'a (yüzde 52) kadarki süreçte NATO'yu gereksiz görenlerin 20 puan arttığı görülmektedir (Şekil 1).

Bu bölümde elde edilen sonuçlar itibariyle 'eksen kayması' tartışmalarına karşı daha büyük direnç gösteren AKP'li siyasetçi ve seçmenlerin diğer seçmenlere göre daha fazla NATO-sempatizanı oldukları gözlenmektedir. AKP hükümetinin genel olarak olumlu NATO vurgusunun seçmenleri tarafından da benimsenmiş olduğu, öte yandan ise iki büyük muhalefet partisini destekleyenlerin de kendi partileri çizgisinde bir NATO tutumu geliştirdikleri söylenebilir.⁵

Yumuşak güce dayalı güvenlik için silahlı kuvvet kullanımını onaylıyoruz

Transatlantik Eğilimler Araştırması, 2004 yılında kamuoyunun askerî güç kullanımına hangi koşullar karşısında destek verdiğini araştırmıştır. Elde edilen bulgular, Türk kamuoyunun 'yumuşak güvenlik' bağlamında tanımlanan ve özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde kabul gören uluslararası güvenlik kapsamındaki konuları, askerî güç kullanımını gerektirebilecek öncelikte ortak güvenlik konuları arasında değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, geleneksel olarak Soğuk Savaş döneminde hâkim olan 'sert güvenlik' unsurlarının Türk kamuoyu tarafından önemini yitirmekte olduğu da söylenebilir.⁶

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun ilk uluslararası askerî müdahalesi, diplomatik çabaların sonuçsuz kalması ve Sırp yönetiminin siviller üzerinde uyguladığı şiddete devam etmesi karşısında uluslararası toplumun NATO'yu müdahaleye davet etmesine cevaben, 1995'te Bosna Savaşı'nda gerçekleştirilmiştir. Özellikle, 11 Eylül 2001 saldırıları ile görev alanı itibariyle yeni bir safhaya giren NATO'nun yeni misyonu, uluslararası terör ile savaş olarak tanımlanmış, bunu takiben insanî müdahale operasyonlarından (ör. Kosova) yeniden yapılandırma operasyonlarına (ör. Afganistan) kadar çeşitli operasyonlarda NATO uluslararası destek vermiştir. NATO'nun ikinci büyük ordusuna sahip üyesi olan Türkiye de Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO tarafından yürütülen tüm misyonlara etkin olarak katılmıştır.⁷

Türklerin güç kullanımını en yüksek oranda 'savaş kurbanlarına yiyecek ve tıbbi malzeme yardımı sağlamak' (yüzde 90), 'yakın bir terörist saldırısını engellemek' (yüzde 89), 'nükleer silahların yayılmasını engellemek' (yüzde 86), 'bir iç savaşta çatışmaları durdurmak' (yüzde 85) ve 'bir iç savaşta sonra barış gücüne asker desteği sağlamak' (yüzde 84) için destekledikleri görülmektedir (Şekil 2).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Körfez Savaşı sonrasında 2003 Irak Savaşı'na kadar sürmüş olan uluslararası toplum tarafından uygulanan ekonomik ambargo, 1992-1995 Bosna Savaşı sırasında Sırp'lara yönelik olarak alınan fakat daha ziyade Müslüman Boşnakları etkileyen ve 1999'dan itibaren Afganistan'daki Taliban yönetimine karşı uygulanmış olan ekonomik ambargo örnekleri gıda ve tıbbi yardımları da kısıtladığından dolayı daha ziyade sivil halklara zarar vermiştir. Yakın tarihteki bu yıkıcı örnekler gözönünde tutulduğunda, Türk kamuoyunda savaş kurbanlarına yiyecek ve tıbbi malzeme yardımı sağlamak amacıyla askerî müdahalenin en yüksek kamuoyu desteğini alması bu konudaki hassasiyetin mevcudiyeti açısından olumludur. Diğer taraftan, Türklerin ikinci sırada önemsendiği silahlı kuvvet kullanmayı gerektirebilecek neden ise olası bir terörist saldırısını engellemek olarak görülmektedir (yüzde 89), (Şekil 2). Gerek 2001'de başlatılan 'teröre karşı' Afganistan Savaşı gerekse Güneydoğu'da yaklaşık 40 yıldır süren terörle mücadele Türklerin terör konusu söz konusu olduğunda askerî müdahaleye yönelme ve destekleme eğilimlerini ortaya koymaktadır.⁸

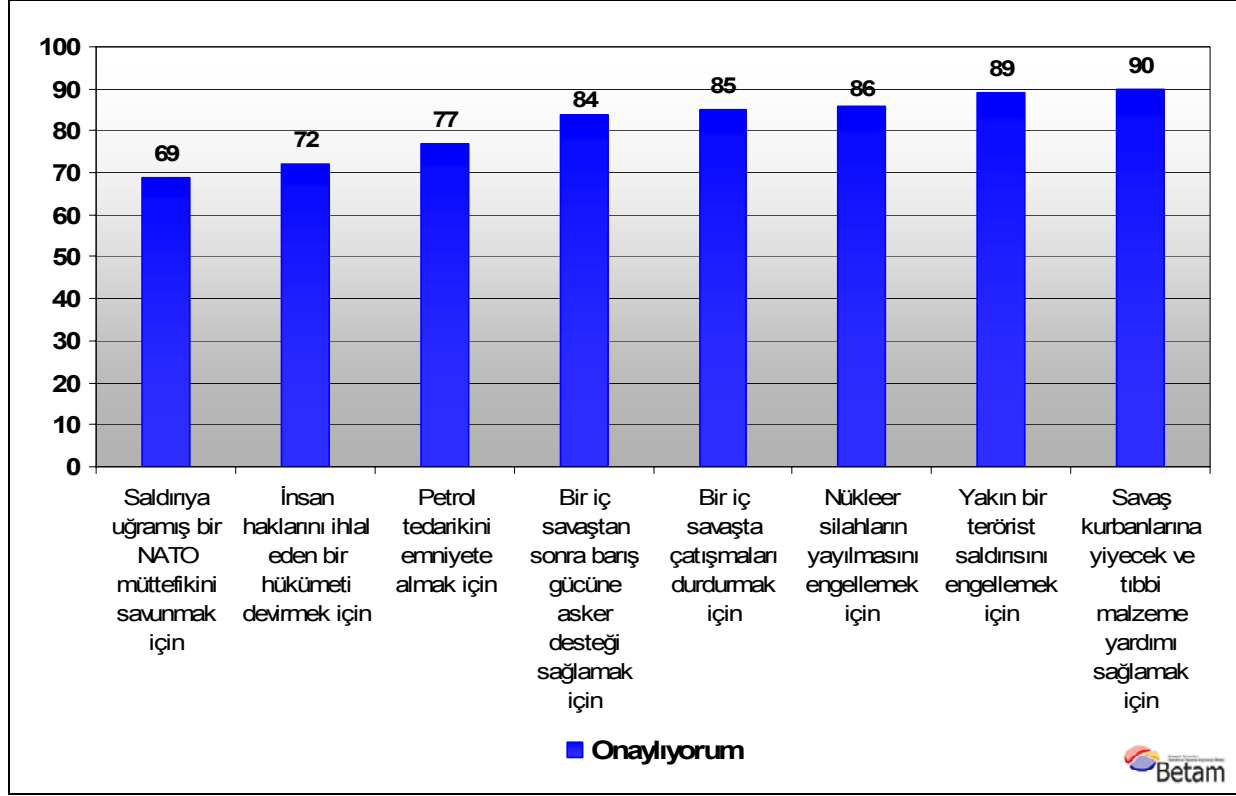
⁵ Fakat bu yönde net belirleyiciler ve bulgular olmadığından ötürü bu çıkarım ampirik olarak kanıtlanmış değildir.

⁶ Uluslararası İlişkiler'de 'sert güvenlik' esas olarak dış kaynaklı olan ve devletlerarası yöneltilen tehditlere karşı silahlı kuvvet kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, 'yumuşak güvenlik' ise temelde sınırlararası güvenlik tehditlerine konvansiyonel ya da konvansiyonel olmayan silahların kullanımıyla değil fakat çatışma önleyici ya da azaltıcı metodları devreye sokarak sağlanan güvenlidir. Örnek olarak çocuk, kadın, silah kaçakçılığı gibi sınırötesi organize suçlar, ekonomik güvenlik, enerji güvenliği, çevre güvenliği gibi konular bu kapsamda değerlendirilebilir. Nye, J.S. (2004) *Power in the global information age : from realism to globalization* London: Routledge

⁷ Türkiye'nin bu güne kadar katıldığı NATO misyonları ile ilgili detaylar için bkz. http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a_d66d2ab-64b7-4bc7-b3a1-eb06097f75c7.

⁸ Türkiye 1970lerden bu yana terörle mücadele operasyonlarında tecrübeli bir NATO müttefik olarak NATO'nun terörle mücadele operasyonlarında önemli katkıları bulunan bir üyesidir. Bu Afganistan'da mevcut olan NATO'nun ISAF misyonunda Türkiye'nin ortaya koyduğu üstün işbirliği örneğinde de ortaya konmaktadır.

Şekil 2. Türkiye Hangi Nedenle Askeri Güç Kullanmalıdır? (2004) (%)

Soru: (2004) Şimdi size Türkiye'nin ne zaman askeri güç kullanması gerektiği ile ilgili bazı sorular soracağım. Okuyacağım her bir neden için Türk askeri güçlerinin kullanılmasını onaylayıp onaylamadığınızı söyler misiniz? a) Yakın bir terörist saldırısını engellemek için b) Savaş kurbanlarına yiyecek ve tıbbi malzeme yardımı sağlamak için c) Bir iç savaşta çatışmaları durdurmak için d) Petrol tedarikini emniyete almak için e) Bir iç savaştan sonra barış gücüne asker desteği sağlamak için f) İnsan haklarını ihlal eden bir hükümeti devirmek için g) Nükleer silahların yayılmasını engellemek için h) Saldırıya uğramış bir NATO müttefikini savunmak için

Not: Sadece 'onaylıyorum' değerleri gösterilmektedir.

Öte yandan, enerji güvenliği bağlamında petrol tedarikini emniyete almak, (bir ülkenin doğrudan rejimine müdahale anlamı taşıyan) insan haklarını ihlal eden bir hükümeti devirmek, ve özellikle de 'ortak güvenlik ve ortak savunma bağlamında' düşünüldüğünde saldırıya uğramış bir NATO müttefikini savunmak söz konusu olduğunda Türkler askeri gücün kullanılmasını daha az desteklemektedir (Şekil 2). Bu tutumda, 2003'te uluslararası meşruiyet sağlanmadığı halde, ABD'nin Irak'a müdahale etmesi sürecinde NATO ittifakını devreye sokmak istemesi ve fakat bu konuda aslında sadık bir NATO üyesi olan Türkiye'de bu operasyon karşısında eleştirel siyasal söylemin etkili olduğu düşünülebilir. Özellikle, Irak Savaşı ile ilgili verilen desteğin son derece düşük olması ve ABD'nin uluslararası hukuku ihlal ettiği doğrultusunda önemli bir oydaşmanın varlığı, 2004 yılındaki bu sorunun NATO üyesi bir ABD'ye 'destek' amaçlı Türk askerinin kullanılması olarak algılanması olasılığını kuvvetlendirmektedir.⁹

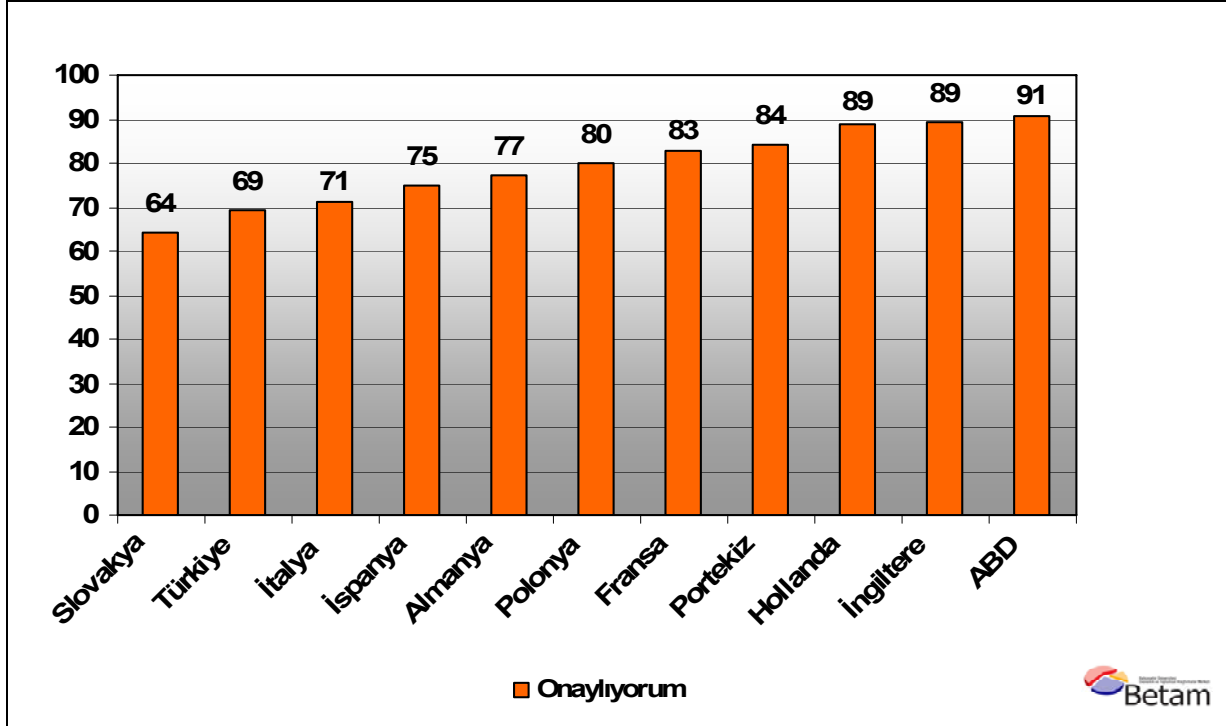
NATO müttefikimizi savunmak için askerimizi göndermek istemiyoruz

NATO müttefikleri bir başka devletin korunması için silahlı kuvvet kullanımını destekleyen diğer üye ülkelerdeki kamuoyuna bakıldığında, Türkler NATO müttefikini korumak yönünde ikinci en olumsuz tavır sergilemiştir (Şekil 3). TEA'ye katılan 11 NATO üyesi arasında en düşük desteği 2004 yılı başında NATO'ya üye olan Slovaklar (yüzde 64), ikinci düşük desteği de 2004 yılı itibarıyla 52 yıllık üyelik geçmişi bulunan ve araştırmanın tamamlanmasından hemen sonra gerçekleştirilmiş olan NATO İstanbul Zirvesi'ne ev sahipliği yapan Türkler vermiştir (yüzde 69) (Şekil 3).¹⁰

⁹ TEA 2004 yılı bulgularına göre Türklerin yüzde 75'i Irak'a Türkiye'nin askeri kuvvet göndermeme kararını desteklemektedir. (N = 953).

¹⁰ TEA'nin Türkiye saha çalışması 6-26 Haziran 2004 tarihleri arasında yürütülmüştür. 28-29 Haziran 2004 tarihlerinde ise NATO İstanbul Zirvesi gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3. Transatlantik Kamuoyunda Saldırıya Uğramış Bir NATO Müttefikini Savunmak için Silahlı Kuvvet Kullanımına Verilen Destek (2004) (%)

Soru: (2004) Şimdi size Türkiye'nin ne zaman askeri güç kullanması gerektiği ile ilgili bazı sorular soracağım. Okuyacağım her bir neden için Türk askeri güçlerinin kullanılmasını onaylayıp onaylamadığınızı söyler misiniz? h) Saldırıya uğramış bir NATO müttefikini savunmak için
Not: Sadece 'onaylıyorum' değerleri gösterilmektedir.

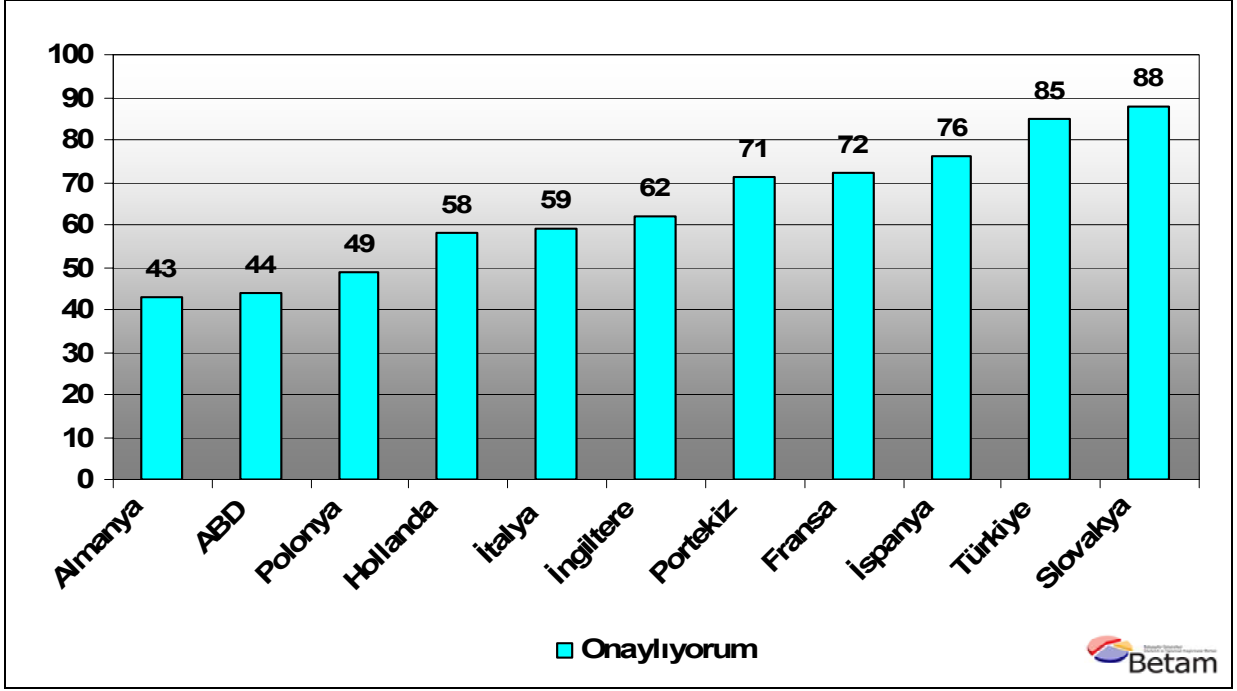
İç savaşları durdurmak için müdahale edebiliriz

NATO karşısında diğer ülkelere kıyasla daha olumsuz ve isteksiz bir turum sergileyen Türklerin iç çatışmalara müdahale konusunda son derece istekli oldukları gözlenmiştir. Uluslararası ilişkilerde sınırötesi askeri gücün kullanımı, klasik anlamıyla saldırgan bir devlete karşı meşru müdafaa amacıyla yürütülmelidir. Bu, askeri güç kullanımının meşruiyet kaynağı olarak kabul edilmektedir. Fakat Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası ilişkilerde 'iç çatışma durumuna müdahale' de sıklıkla uygulanmaya başlamıştır. Bu yeni tip müdahale, başka bir devletin iç işlerine ya müttefik kabul edilen mevcut hükümete muhaliflerini ortadan kaldırma şeklinde yardım etmek ya da saldırgan kabul edilen mevcut hükümeti devirerek yerine ılımlı ve yandaş yeni bir hükümet getirmek amacı gütmektedir.¹¹ Başka bir devletin iç işlerine, ayaklanma veya karşı ayaklanma taktiklerini kullanarak, mevcut rejimin değiştirilmesi olarak da kabul edilen, bu tür müdahaleler, uluslararası meşruiyet sorunu bağlamında düşünüldüğünde kamuoyu tarafından daha az kabul görünürken¹², TEA bulgularına göre, Türklerin, diğer ülkelere kıyasla çok daha fazla desteklediği (yüzde 85) ortaya konmaktadır (Şekil 4).

¹¹ Askeri müdahale ve kamuoyu literatüründe 'esas siyasi amaç' (*principal policy objective*) olarak tanımlanan bu tez için bkz. Blechman B. B. and Kaplan S. S. (1978) *Force without War: US Armed Forces as a Political Instrument*, Washington DC: Brookings Institution; Jentleson, B. W (1992) 'The Pretty Prudent Public: Post Post-Vietnam American Opinion on the Use of Military Force' *International Studies Quarterly* Vol. 36: 49-74.

¹² Canan-Sokullu, Ebru Ş. (2011) 'Domestic Support for Wars: A Cross-Case and Cross-Country Analysis'. *Armed Forces & Society*, February 28, 2011 DOI: 10.1177/0095327X11398777, (Vol. 39, 2011) [http://afs.sagepub.com/content/early/recent\(SSCI\)](http://afs.sagepub.com/content/early/recent(SSCI)).

Şekil 4. Transatlantik Kamuoyunda Bir İç Savaşta Çatışmaları Durdurmak İçin Silahlı Kuvvet Kullanımına Verilen Destek (2004) (%)

Soru: (2004) Şimdi size Türkiye'nin ne zaman askeri güç kullanması gerektiği ile ilgili bazı sorular soracağım. Okuyacağım her bir neden için Türk askeri güçlerinin kullanılmasını onaylayıp onaylamadığınızı söyler misiniz? c) Bir iç savaşta çatışmaları durdurmak için
Not: Sadece 'onaylıyorum' değerleri gösterilmektedir.

Türkiye petrol için askeri güç kullanılmalıdır

Araştırmaya katılan ülkeler ile Türk kamuoyu kıyaslandığında, Türklerin diğer ülke halklarına göre çok farklı bir tutum seyledikleri bir başka husus da petrol tedariki amacıyla Türk askeri kuvvetlerinin devreye sokulması noktasındadır. Bilindiği gibi, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kalkınmanın en önemli enerji kaynağı petroldür, ve petrol talebi her geçen gün daha da artmaktadır.¹³ Siyasal düzlemde petrol tedarikine enerji girdileri arasında verilen öncelik, son yirmi yılda uluslararası ilişkilerde enerji ihtiyacı doğrultusunda girildiği kuvvetle düşünülen savaşlar (ör. 1991 Körfez Savaşı, 2003 Irak Savaşı), ve yurtiçinde her geçen gün petrol ve ürünlerine eklenen yüksek vergiler tüketicilerin petrol tedarikinin önemine dair farkındalığını ve duyarlılığını arttırmaktadır. Petrol kaynakları yönünden zengin olmayan Türkiye'de petrol talebinin önümüzdeki yıllarda da artmaya devam edeceği göz önünde tutulduğunda¹⁴ kamuoyu doğrudan ve / veya dolaylı olarak tüketicisi olduğu petrol sektöründeki gelişme ve değişimleri yakından izler hale gelmiştir.

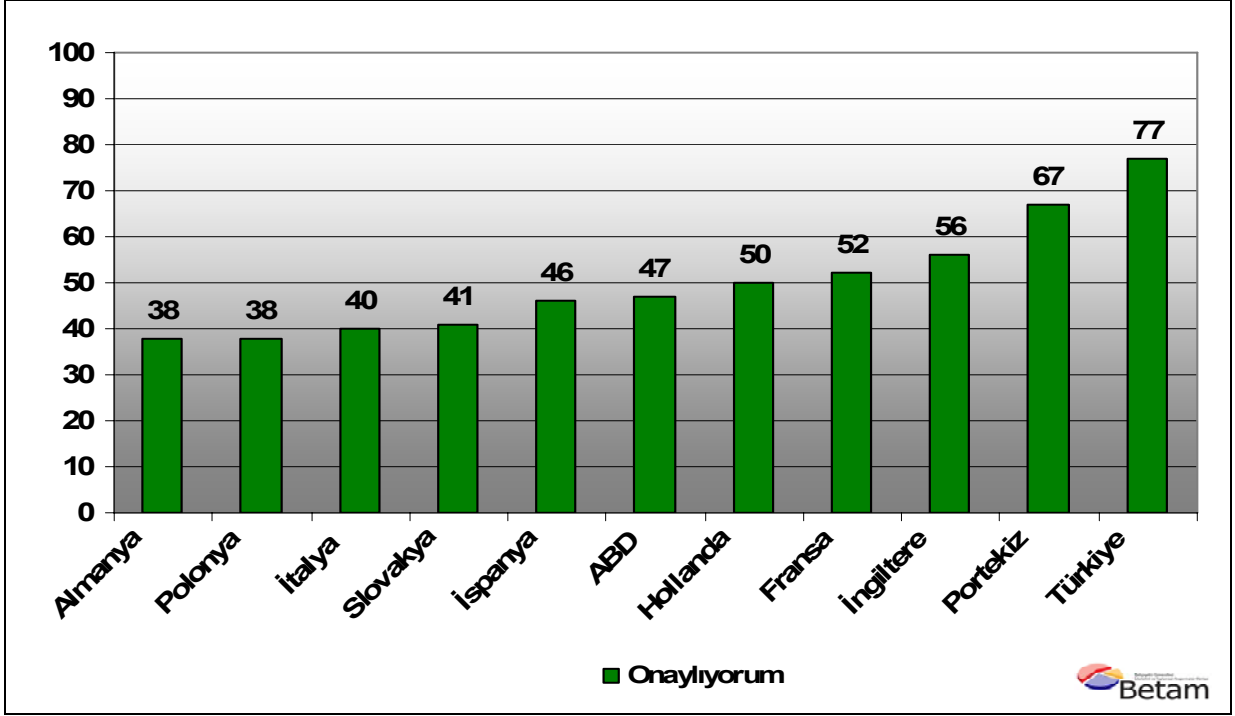
Araştırmanın sonuçlarının da işaret ettiği gibi petrol öyle tartışılmaz bir öneme sahiptir ki Türklerin yüzde 77'si petrol tedariki için silahlı kuvvet kullanımına rıza göstermektedir (Şekil 5). Bu bulgunun önemi, dünya ekonomisinde pek çok ülkenin petrole sahip olmayı istediği gerçeğine rağmen, petrolün ekonomik açıdan vazgeçilemez bir kaynak olduğunu ve bu kaynağa ulaşmak için de askeri müdahaleyi en fazla gerekli görenlerin Türkler olduğunu ortaya koymasındadır (Şekil 5). Oysa ki Türkiye'nin petrol için savaşmayacağını ve 'Libya'ya karşı petrol kaygısıyla bakılmaması' gerekliliğini vurgulayan resmi siyasal söyleme karşılık Türk halkı petrol için gerektiğinde savaşmaya hazır olduğunu ifade etmektedir.¹⁵

¹³ Türkiye'de toplam petrol talebi ortalama olarak %1 artmaktadır. Bkz. Uluslararası Enerji Ajansı, Dünya Enerji Görünümü 2010 Raporu

¹⁴ Bayraç, N. (2007), 'Türkiye'de Petrol Sektörünün Yapısal Analizi' <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=27&yazi=1343>

¹⁵ Başbakan Erdoğan 24 Mart 2011 tarihinde yaptığı "Libya'ya petrol gözülle değil, vicdan gözülle bakılmasını istiyor, bunu gerçekleştirmek için yoğun gayret sarf ediyoruz." Açıklaması resmi siyasal yaklaşım konusunda önemli bir referans olarak kabul edilmelidir. Bkz. www.aha.com.tr/haber/detay; <http://www.hurriyetport.com/politika/erdogan-libya-ya-karsi-petrol-amaci-ile-degil-evrensel-insani-degerlerle-yaklasin>

Şekil 5. Transatlantik Kamuoyunda Petrol Tedarikini Emniyete Almak İçin Silahlı Kuvvet Kullanımına Verilen Destek (2004) (%)

Soru: (2004) Şimdi size Türkiye'nin ne zaman askeri güç kullanması gerektiği ile ilgili bazı sorular soracağım. Okuyacağım her bir neden için Türk askeri güçlerinin kullanılmasını onaylayıp onaylamadığınızı söyler misiniz? d) Petrol tedarikini emniyete almak için
Not: Sadece 'onaylıyorum' değerleri gösterilmektedir.

Bu analizin ortaya koyduğu esas çarpıcı olan bulgu, giderek artan NATO-karşıtlığına ve NATO ile birlikte hareket etme fikrini benimsememesine rağmen, Türklerin uluslararası meselelerde ve özellikle de diğer toplumlara kıyasla en yüksek oranda, hâlihazırda 'sadece' Türk askerinin kullanılması fikrini desteklediğidir. Bu bulgular ışığında amacı 'iç çatışmayı durdurma' NATO destekli yürütülen (fakat altında büyük devletlerin enerji ihtiyaçlarını karşılama amacı yattığı düşünülen) Libya operasyonu'na Türk kamuoyunun ne tepki vermesi beklenebilir?

Sonuç ve Libya'ya müdahale

Bu çalışmada Türk kamuoyundaki NATO algısı ve NATO'ya hangi koşullarda askeri güç desteği vermeyi kabul ettiği incelenmiştir. Türkiye'de NATO'nun ülke güvenliği için 'gerekli' olduğu görüşü her yıl biraz daha azalmış ve (2004'te yüzde 67 olan 'gereklidir' görüşü 2010'da yüzde 41'e düşmüştür), araştırmaya katılan diğer NATO üyesi ülkelere göre 2010 yılına gelindiğinde NATO-karşıtlığının en fazla görüldüğü ülke Türkiye olmuştur. Öyle ki, Türklerin NATO müttefiklerini silahlı güç ve Türk askerini kullanarak savunma fikrinin en az (ikinci ülke) Türkiye'de destek gördüğü, İttifak'ın meşruiyeti ve Türk kamuoyunda gerekliliği konusunda da oldukça çarpıcı bir bulgu olarak değerlendirilmelidir. NATO'nun gerekli olmadığı fikrini benimseyenlerin siyasal görüşleri incelendiğinde ise en katı milliyetçi dış politika söylemini benimseyen MHP'nin seçmeni en 'şiddetli' NATO-karşıtı olarak kaşımıza çıkmıştır. Buna karşılık ise çok boyutlu, çok aktörlü, dış politikada 'komşularla sıfır politika' söylemini benimseyen AKP'nin seçmenlerinin en 'ılımlı' fakat yine de NATO'yu yıllar içerisinde artarak sorgulayan bir grup olduğu gözlenmiştir. Son olarak, Türkiye'nin 'eksenin kaydığı' ve sürekli Batı'dan uzaklaştığını savunan CHP seçmeni arasında da NATO'ya daha önceki yıllarda benimsediği daha ziyade kararsız tutumunun yerini son yıllarda giderek artan bir NATO-karşıtlığı aldığı görülmüştür.

Esas amacı Libya'da Kaddafi yönetimine karşı muhalif güçlerin desteklenmesi ve anti-demokratik Kaddafi rejimini yıkmak, dolayısıyla 'iç çatışmayı durdurma' olan, fakat büyük devletlerin enerji ihtiyaçlarını karşılama amacını gerçekleştirme ihtiyacı güden bir gizli ajandası olduğu da kuvvetle düşünülen, Birleşmiş Milletler'in yetkilendirmesi doğrultusunda başlayan NATO operasyonuna Türkler ne tepki verebilirler? Araştırmanın bulguları ışığında, Türk kamuoyunda böylesi bir müdahaleye

verilebilecek desteğin oldukça 'düşük' olacağını düşünmek yanlış olmaz. Bu müdahalenin Türk kamuoyunu ne kadar bölebileceği noktasında ise, siyasal partilerin müdahale ile ilgili görüş ve tutumlarının da kendi seçmenleri tarafından benimseneceği, dolayısıyla da AKP hükümetinin operasyona verdiği desteğin AKP seçmeni tarafından da kabul edileceği beklenmelidir.

Fakat NATO Sözleşmesi'nde yer alan görev alanlarından birine dâhil olmayan Libya vakasında NATO'nun kim tarafından nasıl yetkilendirilmesi gerektiği, üyeler üzerindeki yükümlülükler ve herşeyin ötesinde NATO'nun hangi durumlar karşısında ve ne gerekçeyle devreye girmesi konuları gibi pek çok sorunlu boyutu vardır. Sözleşmenin açıkça belirttiği husus NATO'nun ortak savunma ve güvenlik amacıyla üye devletleri korumak için var olması gerektiği görüşü tekrar tartışılmaya başlanmıştır ki tüm bu sorunlar karşısında kamuoyunun siyasal tercihleri doğrultusunda tavır geliştireceğini düşünmek bizi yanılgıya düşürebilir. Bu sayılan boyutların ışığında kamuoyunda NATO algısı sorununun derinlemesine çalışılabilmesi için ise elimizde daha fazla veri olması gerekliliği ise unutulmamalıdır.